

In drie stukken op deze pagina gaat MAURICE DE HOND van het bureau Inter/view BV in Amsterdam in op de uitslag van de gisteren gehouden gemeenteraadsverkiezingen. In het eerste artikel vergelijkt hij de uitslag met die van de Kamerverkiezingen van vorig jaar en de Statenverkiezingen van maart. In het tweede artikel analyseert De Hond wat er in de gemeenten, vooral in Amsterdam, is gebeurd. En in het derde stuk schetst hij wat Nederland op 8 september te wachten staat, wanneer we weer naar de stembus moeten.

Maurice de Hond

Landelijke trend is overal te herkennen

Bij een vergelijking van de verkiezingsuitslagen tussen de verscheidene gemeenten kan wederom worden vastgesteld dat de landelijke trend overal te herkennen is. Hoewel het waarschijnlijk erg triest is voor de lokale politici, lijkt de kiezer zich bij zijn keus voor de vertegenwoordigers in de gemeenteraden sterker te laten leiden door de ontwikkelingen op landelijk niveau dan door het oordeel dat men heeft over de prestaties van de lokale politici (als men die al kent).

Zo is de PvdA in vrijwel alle gemeenteraden ten opzichte van vier jaar geleden duidelijk achteruitgegaan, terwijl men toch mag aannemen dat de vertegenwoordigers van deze partij in de verscheidene gemeenteraden niet overal dezelfde prestatie hebben geleverd in de afgelopen vier jaar.

Dat houdt dus in dat er een landelijke trend uit de gemeentelijke uitslagen is op te maken. Die landelijke trend is niet eenvoudig eruit op te maken, omdat in een groot aantal - vooral kleinere - gemeenten lokale partijen vergelijkingen van verkiezingsuitslagen bemoeilijken.

Het ANP heeft gisteravond deze trend geschetst aan de hand van ontwikkelingen in 162 gemeenten, die tezamen ongeveer 57 procent der kiesgerechtigden omvatten. En hoewel die gemeenten een duidelijk beeld gaven van de verschuivingen, die zich gisteren hebben voltrokken, gaf de einduitslag in die 162 gemeenten een wat scheef beeld.

Daarom heb ik een overzicht gemaakt, waarbij een fictieve uitslag is bepaald voor alle Nederlandse gemeenten tezamen. De resultaten van plaatselijke lijsten, die niet aan landelijke verkiezingen hebben meegedaan zijn daarbij buiten beschouwing gelaten.

U treft deze tabel op deze pagina aan. Daarbij valt bij een vergelijking met de Provinciale Statenverkiezingen van enkele maanden geleden het volgende op:

- CDA en VVD zijn vrijwel gelijk gebleven.
- PvdA is 2,4% gestegen.
- D'66 is ruim 3% achteruitgegaan.
- De overige kleinere partijen zijn hetzelfde gebleven of iets gestegen.

Gelijke opkomst

Opvallend daarbij is dat de opkomst over geheel Nederland gezien, bij deze gemeenteraadsverkiezingen vrijwel gelijk was aan die van de Provinciale Statenverkiezingen dit jaar.

In 1970, 1974 en 1978 lag de opkomst bij de raadsverkiezingen steeds duidelijk onder die van de daaraan voorafgaande statenverkiezingen. (Dat dit nu niet gebeurd is lijkt echter veel meer toe te schrijven aan de uitzonderlijk lage opkomst in maart jl. dan aan een hoge opkomst bij de raadsverkiezingen nu.)

Dat houdt echter niet in dat de kiezers die in maart zijn weggebleven ook nu allemaal zijn weggebleven. Op basis van de door mij recent gehouden verkiezingsonderzoeken gisteren het volgende te zijn vastgesteld:

Van de PvdA-aanhang is een groter deel opgekomen dan in maart. Tevens heeft de PvdA duidelijk gewonnen van D'66. Er is sprake van een (licht) verlies in de richting van de kleine linkse partijen.

Van de D'66-aanhang is een (nog) groter deel dan in maart thuis-

gebleven. De achteruitgang van D'66 wordt tevens veroorzaakt door een verlies aan de VVD en de PvdA. Dit was volledig conform de opiniepeiling zoals deze zaterdag jl. in de Rooie Haan is bekend gemaakt.

- De VVD heeft wat gewonnen van D'66, maar heeft deze winst niet kunnen effectueren, doordat een (beperkt) deel van de kiezers van maart jl. niet is gekomen.

- Het CDA is vrij stabiel gebleven. Het dreigende verlies aan de VVD, zoals door mij afgelopen zaterdag was voorspeld, heeft zich niet voltrokken.

- De kleine linkse partijen wonnen iets van de PvdA. Toch valt het op dat deze partijen bij verkiezingen het steeds iets slechter doen dan op grond van de peiling zou mogen worden verwacht. Het lijkt erop dat de lage opkomst deze partijen toch ook enigszins parten spelen.

- De drie christelijke partijen namen iets toe. Vermoedelijk komen deze kiezers vooral van het CDA (voormalige ARP en CHU kiezers).

De vergelijking met de uitslag van de Tweede Kamerverkiezingen van 1981 is duidelijk wat moeilijker te maken, omdat het verschil in opkomst van achttien procent van doorslaggevende invloed is op de verschuivingen. Maar zelfs als die mee worden verdisconteerd dan kan worden vastgesteld dat sinds maart 1982 PvdA en D'66 een deel van hun electoraat zijn kwijtgeraakt aan andere partijen.

AMSTERDAM

Gemeenteraadsverk.	1974 %	1978 %	1982 %
Opkomst	62,2	66,0	57,4
PvdA	35,2	38,4	33,5
VVD	16,6	15,2	20,6
CDA	14,6	17,3	13,8
D'66	2,0	7,7	5,0
CPN	16,0	10,7	12,7
PSP	4,1	5,4	7,6
PPR	6,3	2,7	2,6
Overig.	5,2	2,6	4,2

**Landelijke trend van verkiezingsuitslagen
1978-1982**

mei '78 mei '81 mrt '82 juni '82

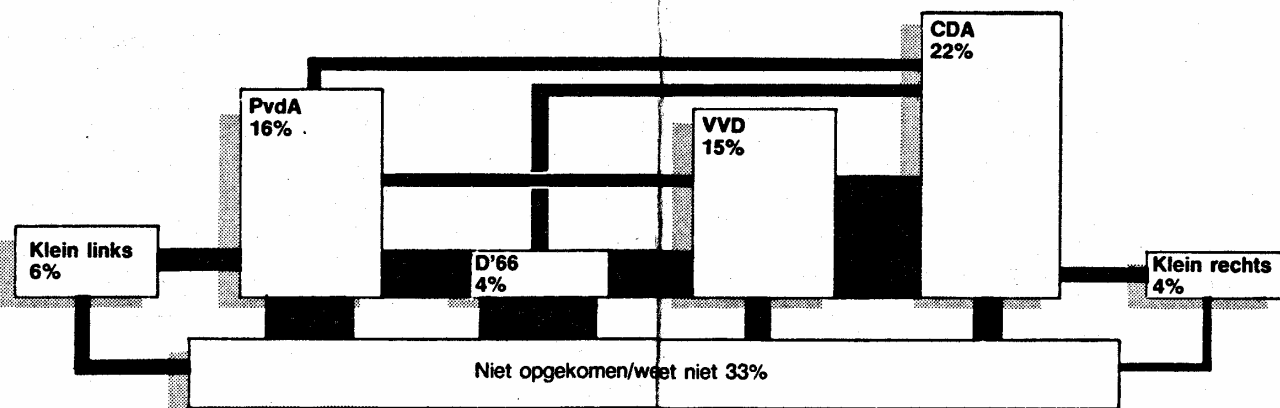
G.R. T.K. P.S. G.R.

CDA	38,0	30,8	33,4	33,1
PvdA	29,4	28,3	21,6	23,9
VVD	15,8	17,3	22,2	22,1
D'66	5,8	11,1	8,3	5,2
CPN	2,4	2,1	2,9	2,9
PPR	1,9	2,0	2,4	2,6
PSP	2,0	2,1	3,1	3,2
SGP	2,3	2,0	2,3	2,3
GPV	0,9	0,8	1,0	1,0
RPF	0,3	1,2	1,7	1,8
Overige	1,2	2,3	1,1	1,4
TOTAAL	100	100	100	100
Opkomst	73,3	86,2	67,9	67,7

ROTTERDAM

Gemeenteraadsverk.	1974 %	1978 %	1982 %
Opkomst	58,2	61,4	54,4
PvdA	48,5	51,2	42,8
VVD	14,2	12,5	18,5
CDA	20,4	21,5	17,6
D'66	0,8	5,3	4,3
CPN	4,9	2,7	3,9
PSP+PPR	4,9	3,9	4,5
SGP/GPV/RPF	3,4	2,9	3,7
Overig.	2,9	0,2	4,7

Het electoraat bij de start van de nieuwe verkiezingscampagne

Opkomst kleiner in grote steden

van een voor de VVD ongekend hoog percentage in de gemeenteraden.

D'66 is ten opzichte van 1978 duidelijk achteruitgegaan hoewel die partij ten opzichte van 1974, toen zij bijna verdwenen was, nog een goed resultaat heeft behaald.

De CPN heeft zich nog steeds niet volledig hersteld van de klap die de partij in 1977 heeft gekregen. In Amsterdam scoort deze partij nog ruim drie procent minder dan in 1974.

De PSP is gestaag aan het klimmen en de PPR beweegt zich maar langzaam in opwaartse richting.

Nog steeds ver van het goede resultaat dat men in mei 1974 behaalde.

Accentverschuiving

Vergelijken we tenslotte de totale uitslag van de gemeenteraadsverkiezingen 1982 met die van acht jaar geleden, dan lijkt de combinatie CDA en VVD wat gestegen te zijn (vooral onder invloed van de lagere opkomst). Daarbij is een duidelijke accentverschuiving merkbaar in de richting van de VVD. Bij links heeft een herverdeling plaatsgevonden, en wel door een forse achteruitgang van de PvdA in Rotterdam en een forse achteruitgang van de CPN in Amsterdam. Toename valt daar in deze acht jaar vooral te constateren bij D'66 en de PSP.

De omvang van de veranderingen lijkt geringer te zijn dan als men ook nog de verkiezingsresultaten zou bekijken van tussenliggende verkiezingen voor Staten en Tweede Kamer.

Wellicht zijn de verschuivingen dan toch wel minder groot dan men zou denken als men het bekijkt op basis van de electorale ontwikkelingen van iedere dag.

Bij alle analyses zou men haast vergeten dat het om gemeenteraadsverkiezingen gaat. Daarom staan hiernaast twee tabellen, die aangeven hoe de verschuivingen in de gemeenteraden van Amsterdam en Rotterdam zijn verlopen in de periode 1974-1982.

Bij het vergelijken van de twee tabellen valt op, dat de opkomst in de grote steden in 1982 duidelijk lager is geweest dan in 1974. Daarbij is de opkomst in Rotterdam lager dan die in Amsterdam.

Het niveau van de PvdA is in 1982 duidelijk lager dan bij de voorgaande twee verkiezingen. De stijging tussen 1974 en 1978 is in 1982 meer dan ongedaan gemaakt.

Het CDA is na een lichte opleving in 1978 ook op een lager niveau terechtgekomen dan in 1974.

De VVD vertoont een patroon dat daar tegengesteld aan is. Na een achteruitgang in 1978 (toen de VVD regeringspartij was) is er nu sprake

Startpunt van de campagne

Het feit dat er over drie maanden weer verkiezingen zullen zijn, maar dan voor de Tweede Kamer, maakt de uitslag van de huidige verkiezingen extra interessant.

Het is immers voor alle partijen het startpunt van de campagne. Nu is het vanzelfsprekend zo, dat niemand in staat is nauwkeurig aan te geven wat de komende maanden zal gebeuren met betrekking tot de politieke voorkeur. Een voorspelling van de verkiezingsuitslag van 8 september kan iemand alleen maken als hij of zij in het bezit is van een kristallen bol van zeer goede kwaliteit. Maar hoewel ik een dergelijke bol - helaas - niet bezit, is het toch mogelijk aan te geven wat er de komende drie maanden zou kunnen gaan gebeuren.

Van belang voor het vaststellen daarvan is de situatie van dit moment. Aan de hand van een tekening op deze pagina wordt deze geïllustreerd.

De witte blokken geven de omvang aan van de kiezers van de partijen of groepen partijen. Het langgerekte witte vlak aan de onderkant

is de groep kiezers die gisteren is thuisgebleven. Slechts een beperkt deel daarvan is een principiële niet-stemmer. Het grootste deel bestaat uit kiezers die teleurgesteld zijn in de partij van hun vorige keuze, zonder zich te bekeren tot een andere partij.

Sluizen

Van belang voor de ontwikkelingen in politieke voorkeur in de komende drie maanden zijn de 'sluizen' die er tussen de verschillende groepen zijn. Deze sluizen hebben we met zwart aangegeven in de tekening. Naarmate er meer kiezers tussen twee partijen of groepen zweven is een dikkere zwarte band getekend.

Hoe groter die sluis is, hoe zwaarder de invloed van wat daar de komende drie maanden gaat gebeuren op de uiteindelijke verkiezingsuitslag zal zijn.

De grootste sluizen zijn te vinden rondom D'66, tussen PvdA en de groep thuisblijvers en tussen CDA en VVD.

Cruciaal lijkt de rol van D'66 te zijn. De partij heeft de potentie om zowel massaal te winnen van alle kanten (tot het niveau van vijftien procent dat eind 1981 in de peilingen werd bereikt) als tot een niveau van bijna nul procent (in 1975). Vooral nog ziet het er naar uit dat D'66 grote moeite zal hebben een resultaat te behalen dat ver ligt boven het resultaat van gisteren. Dat houdt in dat dan met name de PvdA en de VVD daarvan zullen profiteren.

De ontwikkelingen in die gebieden vol zwevende kiezers zullen bepalend zijn voor de uitslag op 8 september.

Verwacht mag worden dat de opkomst aanmerkelijk hoger zal worden dan de 68% die in maart en gisteren gerealiseerd zijn. Een landelijke campagne met veel belangstelling in de media voor de activiteiten van de lijsttrekkers (met name op de televisie) zal de opkomst zeker doen stijgen naar een niveau dat rond de tachtig procent ligt. Dit zal zeker in het voordeel werken van de PvdA en misschien in het voordeel van D'66.

Of het opkomstniveau van over de 85% zal worden gehaald (zoals in 1977 en 1981) lijkt echter minder waarschijnlijk.

Per saldo moet dit een verbetering van het resultaat laten zien van de PvdA. Als daarbij ook in beschouwing wordt genomen, dat de PvdA het verlies in de richting van klein links toch bij de laatste verkiezingen heeft kunnen beperken, lijkt een resultaat van tussen de 25 en dertig procent voor de PvdA binnen bereik.

De sluis tussen VVD en CDA heeft de laatste jaren heel wat kiezers doorgelaten. Grote aantallen kiezers zijn in de afgelopen jaren van de ene naar de andere kant getrokken en andersom.

Die beweging zou ook in de komende drie maanden zich weer kunnen gaan voltrekken. Welke richting dat vooral zal gaan (naar de VVD of het CDA) zal sterk afhankelijk zijn van de politieke ontwikkelingen en het uitkristalliseren van het imago van Nijpels in de komende campagne.

De voor de toekomst van de politiek zo essentiële vraag of CDA en VVD een ruime meerderheid zullen behalen, lijkt met name te worden bepaald door de mate waarin de opkomst stijgt en D'66 terrein terugwint.

Bij een opkomst van rond de 80% in september en/of een resultaat van D'66 van minder dan zeven procent zal die meerderheid van CDA en VVD er in mijn ogen zeker komen.
